

Gordan Družić*

UDK 332.1(497.5)

Izvorni znanstveni rad

BANKARSKI SUSTAV

Osnovni je cilj autora analizirati funkcioniranje bankarskog sustava Republike Hrvatske u razdobljima između godina 1991.-1993. i godina 1994.-2000., mjere koje su poduzimane za ozdravljenje banaka i implikacije procesa sanacije banaka na ukupno hrvatsko gospodarstvo.

Probleme u funkcioniranju bankarskog sustava Hrvatske možemo prema uzrocima i pokušajima rješavanja podijeliti na razdoblje od 1990. do 1993. i razdoblje od 1994. do 2000.

Razdoblje od 1990. do 1993.

Kao osnovne uzroke krize bankarskoga sustava u razdoblju 1990.-1993. možemo navesti naslijeđe bivšega sustava, način provedbe pretvorbe i privatizacije, utjecaj ekonomske politike koja se u uvjetima monetarne nesamostalnosti (do svršetka godine 1991.), rata i nemogućnosti da fiskalnom politikom prikupi odgovarajuća sredstva koristila bankovnim sustavom kao alternativnim izvorom financiranja za ostvarenje ciljeva države.

Kada govorimo o naslijeđenim problemima iz bivšega sustava, moramo reći da je od ukupno 45 banaka koje su poslovale u razdoblju 1990.-1993., njih 19 (na čelu s Privrednom, Zagrebačkom, Riječkom, Splitskom, Slavonskom i Istarskom) postojalo i prije godine 1989., od njih su četiri najveće raspolagale sa 2/3 ukupne aktive banaka. Te su banke u socijalizmu morale poslovati kao financijski servis poduzeća, često izvrgnut političkim pritiscima, a to je za rezultat imalo gomilanje dugova, nepodmirenih potraživanja i loših zajmova u portfelju tih banaka. U procesu pretvorbe i privatizacije banke se među prvima pretvaraju u dionička društva.

* G. Družić, doktor znanosti, viši znanstveni suradnik HAZU, Zagreb. Članak primljen u uredništvu: 10. 04. 2001.

Poduzeća osnivači banke, često se radilo o najvećim dužnicima, postaju vlasnici banaka, a da pritom nisu prebijane uplate za osnivački ulog i dugovanja prema banci. Taj model privatizacije u kojem poduzeća postaju vlasnici banke, a poslije, kao što ćemo vidjeti, banke postaju vlasnici poduzeća, a dugovi se i nenaplaćena potraživanja samo gomilaju, postao je gotovo obrazac za proces privatizacije i dijelom programa sanacije banaka po modelu “iz šupljeg u prazno”, od kojeg koriste imaju samo pojedinci, a račun se ispostavlja državi, odnosno građanima Hrvatske.

Nakon provedene pretvorbe, te banke nastavljaju s financiranjem gubitaških poduzeća i s rizičnim zajmovima, na što su prisiljene snagom vlasničkih udjela poduzeća ili političkim čimbenikom (država je i u 1997. bila, primjerice, vlasnik 91,3% Privredne banke).¹ Čest je slučaj bio da su u bankama u državnom vlasništvu krediti dodjeljivani na osnovi političke odluke podobnim pojedincima, odnosno njihovim poduzećima, a privatni su vlasnici banke shvaćali kao samoposluživanja, osnovni zadatak kojih je bio financirati njihovu djelatnost. Takav se odnos prema bankama prenio, kao što ćemo poslije vidjeti, i na razdoblje nakon 1993.

Bankarski je sustav, prvo, kao pasivan, a zatim kao aktivan sudionik procesa privatizacije bitno pridonio multiplikaciji problema hrvatskog gospodarskoga sustava, problema koji se ogledaju u kumuliranim gubicima, nelikvidnosti itd. Valja reći da je do godine 1993. utjecaj centralne banke na kretanje novčane mase, na kamatne stope i na tečaj bio u dobroj mjeri ograničen velikim autonomnim pravima poslovnih banaka.

Na probleme u funkcioniranju bankarskog sustava u razdoblju 1990.-1993. koji su se ogledali ponajprije u slaboj likvidnosti banaka, ali i u visokom postotku rizičnih plasmana na razini bankovnog sustava, pokušalo se odgovoriti mjerama za ozdravljenje koje su prema podacima u tablici 1. stajale 4,1 milijardu USD.

Tablica 1.

MJERE ZA OZDRAVLJENJE HRVATSKOGA BANKARSTVA

U milijardama USD

	1991.	1992.
izdavanje velikih obveznica	0,990	
javni dug po osnovi stare devizne štednje		3,19

Izvor: HNB.

¹ Privredni vjesnik: Banke, 6. srpnja 1998.

I pored poduzetih mjera, likvidnost je banaka u godini 1991. bila niža nego u 1990. (5,64%), u 1992. nego u 1991. (3,63 %), a u godini 1993. dolazi do daljeg pada likvidnosti od 2,34%. Udio rizične aktive u ukupnoj aktivni porastao je sa 56,4% u 1992. godini na 61% u 1993. Iako podaci za godine 1992. i 1993. nisu sasvim usporedivi, zbog različite metodologije izračuna, valja reći da je koeficijent adekvatnosti kapitala porastao sa 14,7% u 1992. na 18% u 1993. Centralna je banka 30. rujna 1993., na osnovi praćenja podataka u godišnjim i periodičkim izvještajima, ustvrdila da su kod Splitske banke d.d., Slavonske banke d.d., Riječke banke d.d. i Istarske banke d.d. ispunjeni uvjeti za ocjenu opravdanosti sanacije, jer plasmani, ostali dijelovi aktive i preuzete obveze koje se evidentiraju izvanbilančno sadrže potencijalne gubitke u iznosu koji je viši od 50% vrijednosti sredstava osnivačkog fonda i rezervi (HNB, 1994. str. 70).

Razdoblje od 1994. do 2000.

Razlog su za krize bankarskog sustava nakon godine 1993., osim procesa privatizacije i nastavka pritiska vlasnika banaka (države ili privatnih vlasnika) na uprave banaka u području plasmana, i fiskalna, monetarna i tečajna politika. Kombinacija je tih politika najprije dovela u veoma težak položaj poduzeća, a zatim je dovela u pitanje i funkcioniranje bankarskoga sustava. Naravno, ne mogu se poštediti ni uprave banaka koje su nerazumnom politikom visokih kamatnih stopa i visokom razlikom između aktivnih i pasivnih kamata nastojale pokriti gubitke, troškove imobilizirane aktive i vlastita prekomjerna ulaganja u materijalnu imovinu (zemljišta, poslovni prostor itd.) i vlasničke uloge u bankama i drugim trgovačkim društvima. Banke su, zapravo, svojom politikom, u dijelu u kojem su bile samostalne, "sjekle granu na kojoj su sjedile".

Navedeni su uzroci doveli do toga da je godine 1994. od 60,2 milijarde kuna aktive banaka, 15,6 milijardi otpadalo na kratkoročne kredite; od toga su neplaćeni kratkoročni dugovi iznosili 14 milijardi (gotovo 90%). Od 36,8 milijardi kuna dugoročnih zajmova (dugoročni zajmovi, dugoročne vrijednosnice, udjeli u poduzećima i dionice) na dionice i udjele u poduzećima otpadalo je 5,5 milijardi kuna, što znači da su banke značajno sudjelovale u vlasništvu poduzeća (gubitaša), tj. da je došlo do "debt-equity swapa" kod transformacije tih poduzeća (NBH, 1995.).

Na taj je način stvorena velika imobilna aktiva upitne vrijednosti (vodi se po knjigovodstvenoj vrijednosti), pa nam odnos aktive i pasive pojedinih banaka ne daje točnu sliku o njihovoj prisutnosti na tržištu zajmova. Tako su pojedine banke (primjerice, Privredna banka) s velikom aktivom bile veoma malo zastupljene na tržištu zajmova (većinom se radi o produživanju starih kredita, a novi se ne odobravaju).

Da problem nije samo naslijeđen, upozorava situacija s novim bankama koje su veoma brzo došle u poziciju “starih”. Tako i Hrvatska narodna banka (HNB) u svom Izvješću o stanju u bankovnom sustavu zaključuje “da se u biti problema loše aktive više ne nalaze nenaplativa potraživanja koja su nastala prije osamostaljenja Republike Hrvatske i tijekom Domovinskog rata... Novi problemi u bankovnom sustavu nastaju u sprezi neodrživog, preambicioznog i preoptimističnog rasta, samih banaka i njihovih klijenata, koji u najvećem broju slučajeva još nemaju stabilnu poziciju na tržištu. S tim u vezi javljaju se dvije negativne pojave: neprijemeno razvijeni selekcijski i kontrolni mehanizmi kreditne politike unutar banaka, te posuđivanje povezanim osobama (vlasnicima banaka, članovima upravnih i nadzornih odbora, povezanim tvrtkama i slično) koje je poseban problem, jer se plasmani samo naizgled diversificiraju kada je riječ o plasmanima vlasnički povezanim tvrtkama” (HNB, 1998. str. 14-15).

Kao osnovne probleme u funkcioniranju bankarskog sustava već smo naveli visok udio rizičnih plasmana, imobilnu aktivu, probleme visokih kamatnih stopa i likvidnosti. Ako pogledamo strukturu aktive poslovnih banaka u tablici 2. vidimo da se udio gotovine i depozita kod HNB povećao sa 6,74% u godini 1997. na 10,75% u lipnju 2000., pri čemu se udio gotovine smanjio (od 1,38% na 1,26%), a depozita povećao (od 5,36% na 9,49%).

Tablica 2.

	STRUKTURA AKTIVE BANAKA					
	U tisućama kuna i u postocima					
	31.12.1997.		31.12.1998.	31.12.1999.	30.06.2000.	
	Iznos	Udio (%)	Iznos	Iznos	Iznos	Udio (%)
1. Gotovina i depoziti kod HNB	5.989.372	6,74	6.412.465	9.733.457	10.664.459	10,75
1.1. Gotovina	1.227.479	1,38	815.207	1.245.888	1.252.725	1,26
1.2. Depoziti	4.761.893	5,36	5.597.258	8.487.569	9.411.734	9,49
2. Depoziti kod bankovnih institucija	14.848.044	16,71	11.459.851	10.312.505	12.350.797	12,45
3. Trezorski zapisi i blagajnički zapisi HNB	918.516	10,3	1.070.760	3.139.525	4.705.432	4,74
4. Trgovački portfelj vrijednosnih papira	134.562	0,15	288.507,00	1.067.846	1.476.127	1,49
5. Krediti financijskim institucijama	1.249.761	1,41	854.760	1.246.176	1.072.275	1,08
6. Krediti ostalim komitentima	41.631.958	46,85	49.591.809	45.391.484	47.113.507	47,50
7. Investicijski portfelj vrijednosnih papira	15.564.825	17,51	17.747.119	15.477.050	13.100.215	13,21

Nastavak tablice 2.

8. Ulaganja u podružnice i u povezana trgovačka društva	3.325.134	3,74	2.788.537	1.768.596	2.422.063	2,44
9. Preuzeta imovina	230.807	0,26	340.602	447.178	507.747	0,51
10. Materijalna imovina i softver (minus amortizacija)	3.011.790	3,39	3.168.652	3.164.623	3.246.056	3,27
11. Kamate, naknade i ostala imovina	2.564.833	2,89	3.745.292	2.518.080	3.376.215	3,40
12. Manje: posebne rezerve za neidenti- ficirane gubitke	599.011	0,67	691.328	743.617	843.786	0,85
UKUPNA AKTIVA	88.870.592	100,00	96.777.026	93.522.904	99.191.105	100,00

Izvor: HNB, Bilten banaka, studeni 2000., str. 27.

Taj je rast u izravnoj vezi sa smanjenjem depozita kod bankovnih institucija od 16,7% u godini 1997. na 12,5% oko sredine 2000. Promjena regulative HNB,² kojom su banke bile obvezne najmanje 50% od propisane obvezne rezerve držati na računima HNB, također je utjecala na navedena kretanja.

Trezorski i blagajnički zapisi porasli su od 1997. do polovine godine 2000. više od pet puta i povećali su svoj udio u ukupnoj aktivi sa 1% na 4,7%. Taj podatak potvrđuje tezu da plasmani banaka sve više idu u vrijednosnice (pogotovo one sigurne, kao što su državne obveznice i blagajnički zapisi HNB), čime realni sektor ostaje bez potrebnih kreditnih sredstava. O katastrofalnoj politici banaka, koja je dovela do toga da banke danas same izjavljuju da nemaju kome plasirati sredstva, opširnije u drugom dijelu rada.

Investicijski portfelj nakon rasta u godini 1998., kada je dosego 18,3% ukupne aktive, smanjuje se, pa je oko sredine 2000. iznosio 13,2% ukupne aktive. Ulaganja u podružnice i povezana trgovačka društva smanjuju se u razdoblju 1997.-1999., a u godini 2000. ponovo su počela rasti. U strukturi pasive banaka najstabilniji su depoziti, udio kojih se u ukupnoj pasivi povećava sa 62,8% u godini 1997. na 63% oko sredine 2000.

Kreditni od financijskih institucija, zbog povećanog kreditnoga zaduženja kod inozemnih financijskih institucija, rastu u razdoblju 1997.-1999., a smanjuju se u prvoj polovini godine 2000.

² Odluka o obveznoj rezervi banaka i štedionica u stvarnoj valuti (NN, br. 88/1998.; 7/1999.) i Odluka o obveznoj rezervi (NN, br. 94/2000.)

Tablica 3.

STRUKTURA PASIVE BANAKA

U tisućama kuna i u postocima

	31.12.1997.		31.12.1998.	31.12.1999.	30.06.2000.	
	Iznos	Udio (%)	Iznos	Iznos	Iznos	Udio (%)
1. Krediti od financijskih institucija	3.266.553	3,68	4.761.268	5.282.333	4.324.755	4,36
1.1. Kratkoročni krediti	1.166.670	1,31	2.142.728	2.088.673	1.080.598	1,09
1.2. Dugoročni krediti	2.099.883	2,36	2.618.540	3.193.660	3.244.157	3,27
2. Depoziti	55.794.558	62,78	58.584.608	56.997.040	62.523.129	63,03
2.1. Depoziti žiro i tekućih računa	10.327.816	11,62	9.117.032	9.216.879	10.410.626	10,50
2.2. Štedni depoziti	12.147.891	13,67	13.564.165	13.678.049	14.256.148	14,37
2.3. Oročeni depoziti	33.318.851	37,49	35.903.410	34.102.112	37.856.355	38,17
3. Ostali krediti	13.675.	15,39	17.028.852	15.007.504	14.469.339	14,59
3.1. Kratkoročni krediti	1.454.784	1,64	1.435.147	1.652.845	506.753	0,51
3.2. Dugoročni krediti	12.220.324	13,75	15.593.705	13.354.659	13.962.586	14,08
4. Izdani dužnički i vrijednosni papiri	7.689	0,01	1.104	45	1.942	0,00
4.1. Kratkoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	7.002	0,01	865	45	1.942	0,00
4.2. Dugoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	687	0,00	239	0	0	0,00
5. Dopunski kapital	485.828	0,55	492.782	343.052	342.319	0,35
5.1. Izdani podređeni instrumenti	-		-	105.535	104.853	0,11
5.2. Izdani hibridni instrumenti	-		-	237.517	237.466	0,24
6. Kamate, naknade i ostale obveze	5.070.371	5,71	6.553.325	4.849.232	5.336.484	5,38
7. Dobit ili gubitak tekuće godine	309.205	0,35	-1.671.618	466.356	780.665	0,79
8. Kapital	10.261.280	11,55	11.026.705	10.577.342	11.412.472	11,51
UKUPNA PASIVA	88.870.592	100,00	96.777.026	93.522.904	99.191.105	100,00

Izvor: Isti kao u tablici 2.

Devizna je pasiva oko sredine godine 2000. činila 64,6% ukupne pasive, a devizni depozit 75,3% ukupnih depozita (HNB, 2000., str. 28).

Kapital banaka, kao što se vidi iz tablice 4. oscilira. Uzrok za smanjenje kapitala u godini 1999. jest smanjenje broja banaka od 60 na 53 i ostvareni gubitak u bankarskom sustavu u godini 1998. Rezervirana sredstva za identificirane gubitke povećana su od 4,6 milijardi kuna u 1997. na 6,9 milijardi kuna u 1998., na 8,7 milijardi kuna u 1999. i na 9 milijardi kuna oko sredine 2000. godine, kada su činila 9,1% ukupne pasive. I taj pokazatelj upozorava na pogoršanje stanja u gospodarstvu.

Tablica 4.

STRUKTURA KAPITALA BANAKA

U tisućama kuna i u postocima

	Stanje 31.12.1997.		31.12.1998.	31.12.1999.	Stanje 30.06.2000.	
	Iznos	Udio (%)	Iznos	Iznos	Iznos	Udio (%)
1. Dionički kapital	8.224.398	80,15	8.944.725	8.219.695	8.330.034	72,99
2. Zadržana dobit (gubitak)	58.781	0,57	16.706	73.675	127.131	1,11
3. Zakonske rezerve	818.928	7,98	1.165.466	1.540.213	1.816.198	15,91
4. Statutarne i ostale kapitalne rezerve	1.159.174	11,30	899.808	743.759	1.139.109	9,98
UKUPNO KAPITAL	10.261.280	100,00	11.026.705	10.577.342	11.412.472	100,00

Izvor: Isti kao u tablici 2.

U strukturi kapitala najveće su se promjene dogodile kod dioničkoga kapitala koji smanjuje svoj udio u ukupnome kapitalu sa 80,2% u 1997. na 73% u studenome 2000. i kod zakonskih rezervi koje povećavaju udio od 8% u 1997. na 16% oko sredine godine 2000.

Koeficijent adekvatnosti kapitala odnos je jamstvenoga kapitala i ukupnog iznosa aktive i aktivnih izvanbilančnih stavaka banke, raspoređenih i ponderiranih prema stupnjevima rizika. Koeficijent adekvatnosti kapitala na dan 31.12.1998. iznosio je 12,04%, 31.12.1997. godine - 16,6%, a godinu dana prije - 17,0% (HNB, 1998., str. 7-12 i HNB, 1999., str. 86-88). Pad se nastavlja do prvog tromjesečja 1999., a nakon toga raste (HNB, 2000., str. 32).

Prema Zakonu o bankama i štedionicama (NN, br. 46/1997, 89/1998.) minimalni je koeficijent adekvatnosti kapitala bio 8%. Prema Zakonu o bankama (NN, br. 161/1998.) banke su obvezne održavati koeficijent adekvatnosti kapitala od minimalno 10% od 1. siječnja 2001. Dakle, vidimo da je taj koeficijent, i pored velikog pogoršanja u razdoblju 1996.-2000., udovoljio zakonskim propisima.

Najznačajniji je dio prilikom prosuđivanja kvalitete poslovanja procjena kvalitete aktive. Udio loše aktive, prema procjeni samih banaka, u ukupnoj je aktivi bio 11% u 1997., 15,0 % u 1998., 15,5% u 1999. i 13,8 oko sredine godine 2000., što je svakako previsoko i opterećuje poslovanje banaka. Iznos je potencijalnih gubitaka na razini bankovnoga sustava porastao sa 5% ukupnih plasmana u godini 1997. na 9,9% na svršetku 1997. (HNB,2000., str. 40).

Kada se govori o rizičnosti kvalitete plasmana, potrebno je apostrofirati skupinu brzorastućih banaka koje su bile sklonije preuzimati visoke kreditne rizike. Velike je kredite (koji prelaze 20% jamstvenoga kapitala) u godini 1998. odobrilo 15 banaka (14 banaka u 1996., 20 banaka u 1997.) u ukupnom iznosu od 1,1 milijarde kuna (1,3 milijarde kuna u 1996., 1,4 milijarde kuna u 1997.). Najveći kredit koji može iznositi najviše 30% jamstvenog kapitala plasiralo je u godini 1998. devet banaka (9 banaka u 1996., 15 banaka u 1997.) u ukupnom iznosu od 4,4 milijarde kuna (u godini 1996. 4,3 milijarde kuna, 4,7 milijardi kuna u 1997.). Ti podaci pokazuju jasno izražen rizik koncentracije plasmana kod manjih banaka. Situacija je još rizičnija ako se zna da je kod 14 banaka u 27 pojedinačnih slučajeva ukupan iznos svih kredita, drugih potraživanja i preuzetih obveza prema jednom zajmoprimcu prelazio 30% jamstvenoga kapitala. Ta su potraživanja iznosila ukupno 6,8 milijardi kuna s prosječnim udjelom u jamstvenom kapitalu od 77,5% u godini 1998. Od toga se 5,1 milijarda kuna odnosila na jednu banku u četiri pojedinačna slučaja (HNB,1998., str. 21-23 i HNB,1999., str. 89).

Rizičnosti plasmana dodatno su pridonijele visoke kamatne stope koje može podnijeti samo mali broj proizvodnji ili investicija. Troškovima visokih kamata valja dodati još troškove provizije, angažmana, pripreme dokumentacije i slično. Budući da plasmani osiromašenim poduzećima postaju sve rizičniji, banke se u svom kreditiranju sve više okreću građanima kao jedinome sektoru od kojeg je moguće relativno sigurno naplatiti potraživanja. Tako je, primjerice, udio kredita poduzećima i kredita građanima u ukupnim kreditima poslovnih banaka u prosincu 1996. iznosio 71,6% i 28,2 %, a u prosincu 2000. taj je udio iznosio 48,8% i 44,8%. Izmjena strukture plasmana vidi se u tablici 5. Nažalost, ti su krediti građanima više poticali rast uvoza, jer su uglavnom odobravani gotovinski krediti, potrošački krediti i krediti za kupnju automobila, nego što su pridonijeli rastu domaće proizvodnje izgradnjom stanova.³

³ Tako se, primjerice, iz godišnjeg izvještaja Riječke banke za godinu 1997. vidi da je od 245 milijuna kuna kredita građanima 95 milijuna (39%) otpadalo na gotovinske kredite, 59 milijuna (24%) na potrošačke kredite, 54 milijuna (22%) na kredite za kupnju automobila, 37 milijuna na ostale kredite, od čega 29 milijuna (12%) na stambene kredite.

Tablica 5.

DISTRIBUCIJA KUNSKIH KREDITA POSLOVNIH BANAKA
PO INSTITUCIONALNIM SEKTORIMA

Mjesec/ godina	Kredit Ukupno	Kredit poduzećima	Kredit građanima	Ostali sektori
Prosinac/1993.	6,638.0	4,575.6	1,901.2	161.4
Prosinac/1994.	12,140.0	8,480.2	3,499.9	159.9
Prosinac/1995.	16,426.4	11,474.5	4,733.0	218.9
Prosinac/1996.	21,859.7	15,029.5	6,604.5	226.2
Prosinac/1997.	36,212.4	22,925.8	12,752.2	534.4
Prosinac/1998.	46,703.7	27,660.0	17,672.5	1,371.2
Prosinac/1999.	46,341.6	24,533.4	19,186.1	2,622.1
Prosinac/2000.	51.930,3	25.354,3	23.243,3	3.332,7

Izvor: HNB, Bilteni, br. 57, veljača 2001.

Na visinu su kamatnih stopa i posebno visokog “spreada”, osim čimbenika kao što je ukupna makroekonomska politika, posebno monetarna, djelovali i troškovi ekspanzije banaka (širenje informacijskih sustava, investicije u nove zgrade i sl.) i pokriva relativno većih rezervacija za stvarne i potencijalne gubitke, koji su redovito veći kada banka iznimno brzo raste. Premda ulaganja banke u zemljišta, u zgrade i u uređenje poslovnih prostorija ne smiju premašivati 30% jamstvenoga kapitala, ona su u godini 1998. iznosila 3,3 milijarde kuna, odnosno 38,6% jamstvenoga kapitala. Ta su pretjerana ulaganja u materijalnu imovinu registrirana kod 16 banaka. I drugo ograničenje ulaganja banaka, u materijalnu imovinu i u vlasničke uloge u bankama i u drugim trgovačkim društvima na 70% jamstvenog kapitala, nije poštovalo 9 banaka. Ukupno su ta ulaganja u godini 1998. iznosila 6,8 milijardi kuna, odnosno 78,3% jamstvenoga kapitala.

Visoke troškove poslovanja banaka, kao rezultat monetarne politike (imobilizirana sredstva - 13,8 milijardi kuna), rashoda za identificirane gubitke, poslovne

⁴ U Hrvatskoj je prosječna aktiva po zaposlenom manje od 0,5 milijuna USD, a u zapadnoeuropskim je bankama između 4 i 5 milijuna, a u Japanu prelazi 30 milijuna USD (Primorac, 1999., str. 130). U godini 1999. banke su smanjile broj zaposlenih za 5% (856 osoba) i istodobno su povećale troškove za osoblje za 7,1%, pri čemu su bruto plaće rasle za 12,7% (1.054 kune), a prosječne neto plaće za 15,2% (642 kune). Izuzmu li se podaci za tri banke u stečaju, smanjenje broja zaposlenih u godini 1999. u odnosu prema 1998., iznosilo bi 3,7%, a porast troškova osoblja 9,1% (ZAP, svibanj 2000., str. 17). Tim je promjenama prosječna aktiva po zaposlenome porasla na oko 0,8 milijuna USD u godini 1999. (izračun G. D.)

politike, neracionalne organizacije bankarstva i niske efikasnosti⁴, nije bilo moguće u godini 1998. pokriti iz prihoda, a to je dovelo do gubitka u tekućoj godini na razini banaka od 2,3 milijarde kuna. To svakako nije rezultat koji bismo mogli očekivati na osnovi već spominjane razlike između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa.

U godini 1999. radi smanjenja rashoda, ponajprije ostalih i izvanrednih troškova za više od 2 milijarde kuna (84,7% tih troškova u godini 1999. čine troškovi vrijednosnih usklađivanja i rezerviranje za gubitke), ponovo je iskazana dobit tekuće godine od 211 milijuna kuna. Gubitak nakon oporezivanja iznosio je 2,5 milijardi kuna u 1998., a dobit u godini 1999. - 99 milijuna kuna (ZAP, 2000., str. 15).

Tablica 6.

RAČUN DOBITI I GUBITKA BANAKA

U mil. kuna i u %

	1998.	1999.	Struktura u %	Indeks 1999/ 1998.
Prihodi od kamata i slični prihodi	8.260,8	8.366,3	66,1	101,3
Prihodi od provizija	1.723,2	1.570,0	12,4	91,1
Prihodi od vlasničkih vrijednosnih papira	44,6	35,5	0,3	79,6
Ostali prihodi i izvanredni prihodi	2.262,6	2.694,7	21,2	119,1
UKUPNI PRIHODI	12.291,2	12.666,5	100	103,1
Troškovi kamata i slični troškovi	3.922,8	3.879,1	31,1	98,9
Troškovi provizija	359,7	378,1	3,0	105,1
Opći administrativni troškovi	2.949,3	3.158,8	25,4	107,1
Ostali troškovi i izvanredni troškovi	7.007,3	4.699,8	37,7	67,1
Amortizacija	332,0	339,9	2,7	102,3
UKUPNI RASHODI	14.568,4	12.455,7		

Izvor: ZAP: Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poslovanja banaka i štedionica u 1999. godini Zagreb, svibanj 2000.

U strukturi prihoda u godini 1999. najveći je udio kamata na dane kredite, 66,1% (67,2% u 1998.), i ostalih i izvanrednih prihoda, 21,2% (18,4% u 1998.). U ukupnim rashodima u godini 1998. najveći je udio troškova kamata i sličnih troškova - 31,1% (26,9% u 1998.), ostalih i izvanrednih troškova - 37,7% (48,1% u 1998.) i općih administrativnih troškova - 25,4% (20,2% u 1998.).

Kao jedan od mogućih odgovora na nastale probleme u hrvatskome gospodarstvu, koji se posve jasno očituju u funkcioniranju bankarskoga sustava, Vlada poduzima sanaciju banaka, koja je izravno i neizravno saniranje trgovačkih društava - banaka i dužnika.

Ukupni troškovi ozdravljenja hrvatskih banaka iznosili su, prema izjavi guvernera HNB, 5,5 milijardi USD ("Jutarnji list", 29.3.2000.).

Ovdje odmah valja naglasiti da je riječ samo o glavnici unutarnjeg javnoga duga i da će se ukupni troškovi sanacije banaka, kada se glavnici pribroje kamate, više nego udvostručiti (zbog kamatne stope i roka otplate), a kada im se još pribroje međunarodne obveze, odnosno obveze po refinanciranim deviznim kreditima (samo je glavnica kredita Privredne banke koji su preneseni na DAB, prema Pariškom i Londonskom klubu iznosila 847 USD), vjerojatno kretati na razini oko 13 milijardi USD.

Da se zaista radi o glavnici unutarnjega duga namijenjenog sanaciji banaka možemo vidjeti iz kronologije njegova nastanka:

- (1) Stara devizna štednja. Uredbom Vlade RH (NN, br. 7/91., 3/92, 12/92., 58/93., 103/93.) na svršetku godine 1991., pretvoreni su devizni depoziti građana, uvećani za pripadajuće kamate u godini 1991., u javni dug Republike Hrvatske. Potraživanja banaka koje su poslovale na području RH na dan 27. travnja 1991., iznosila su 5.034 milijuna DEM (3,2 milijarde USD po tadašnjem tečaju) i za njih su dobijene obveznice RH koje se amortiziraju u 20 polugodišnjih rata, počevši od lipnja 1995., uz godišnje kamate od 5%.
- (2) Velike obveznice izdane su godine 1991. u nominalnom iznosu od 1.550,09 milijuna DEM (0,99 milijardi USD). U godini 1996. Velike su obveznice podijeljene na Velike obveznice, Velike obveznice II. (Riječka i Splitska banka), Velike obveznice III. (Privredna banka) i Velike obveznice IV. (Privredna banka). Troškovi sanacije banaka na osnovi stare devizne štednje i Velikih obveznica dani su u tablici 1. (4,1 milijarda USD samo je glavnica).
- (3) Obveznice za sanaciju banaka: za sanaciju Riječke banke (552 milijuna kuna, NN, 31/1996. i 20/1998.) i Splitske banke (765 milijuna kuna, NN, 31/1996 i 22/1998.) izdane su obveznice Sanacija banaka Serija I. Za sanaciju Privredne banke (NN, br. 106/1998.) izdane su ove obveznice: Sanacija banaka Serija II. (PBZ-DEM) u iznosu od 84.336,6 milijuna DEM (300 milijuna kuna) na rok od 15 godina, Sanacija banaka Serija III. (PBZ-KN) na iznos od 744 milijuna kuna i rok otplate od 15 godina, Sanacija banaka serija IV. (PBZ-KN) na iznos od 419,7 milijuna kuna i rok otplate od 15 godina, ili ukupno 1,5 milijardi kuna. Posljednjom Odlukom o sanaciji i restrukturiranju Dubrovačke banke d.d. (NN, br. 11/1998.) izdane su obveznice u ukupnom iznosu od 2.601,8 milijuna kuna, i to za neiskupljeni dio obveza prema prethodnoj Odluci (NN, 56/1998.) obveznice Serije V.-A na iznos od 1.001,5 milijuna

kuna i obveznice Serije V.-B na iznos od 1.600,3 milijuna kuna za pokriće potencijalnih gubitaka (1.415,3 milijuna kuna) i dokapitalizaciju banke (185 milijuna kuna⁵).

- (4) Ako dosad navedenim iznosima pribrojimo: obveznice 93., 94.-1, 94.-2 (za pokriće dospjelih kamata u godinama 1993. i 1994.) izdane na iznos od 165 milijuna DEM (isplaćene do svršetka godine 1997.); obveznice JDA i JDB (za isplatu prvoga i drugog anuiteta stare devizne štednje) izdane na iznos od 300,8 milijuna DEM (isplaćene do svršetka godine 1999.); obveznice za troškove sanacije Croatia banke koje je Agencija (DAB) Odlukom o sanaciji i restrukturiranju Croatia banke (NN, br. 98/1999), izdala u iznosu od 553,5 milijuna kuna (s rokom dospeljeća 20. travnja 2000. uz 7,5% kamata, koje su iskupljene 29. ožujka 2000.); pa troškove sanacije Istarske i Cibalia banke doći ćemo do glavnice unutarnjega javnog duga od spominjanih 5,5 milijardi USD, ali ponavljamo, u taj unutarnji dug nisu uračunane kamate.

U tablici 7. dano je stanje unutarnjeg duga stvorenog sanacijom sa 31. listopada 2000. Budući da je unutarnji javni dug RH vezan uz tečaj DEM, često se mijenjaju iznosi izraženi u kunama.

Tablica 7.

STANJE UNUTARNJEGA DUGA REPUBLIKE HRVATSKE

U mil. kuna

	Iznos	Dospijepće	Kamata
Stara devizna štednja	4808,3	2005	5,00%
Velike obveznice I.	1574,1	2011	5,00%
Velike obveznice II.	700,6	2011	7,20%
Velike obveznice III.	689,5	2012	7,20%
Sanacija banaka - Serija I.	953,1	2007	6,00%
Sanacija banaka - Serija II.	277,0	2012	5,00%
Sanacija banaka - Serija III.	714,5	2012	7,20%
Sanacija banaka - Serija IV.	386,9	2012	5,00%
Sanacija banaka - Serija V.-A	26,4	2008	6,00%
Sanacija banaka - Serija V.-B	1456,2	2008	7,00%
Srednjoročni i dugoročni dug	11,586,6		

Izvor: Ministarstvo financija, Mjesečni statistički prikaz, br. 61, studeni 2000., str. 22.

⁵ Vidi Mjesečni statistički prikaz Ministarstva financija, br. 61, studeni 2000., str. 28.

Iz podataka u tablici 7. vidimo da je najviše smanjen dug kod stare devizne štednje, koja je s početnih 5 milijardi DEM smanjena na 1.250 milijuna DEM (u tekućim DEM) na svršetku godine 2000. Do te je promjene došlo prije svega zahvaljujući prodaji državne imovine za “staru deviznu štednju”, na osnovi koje je do godine 1997. država iskupila svojih obveznica u iznosu od 5,9 milijardi kuna (oko 1,5 milijarde DEM).

Dug prema Privrednoj banci stvoren izdavanjem obveznica smanjen je od početnih 1.463 milijuna kuna na 1.378,4 milijuna kuna sa 31. 10. 2000. Na sav taj unutarnji javni dug RH plaćaju se kamate kojih su stope dane u tablici 7.

Obveze Republike Hrvatske na osnovi kamata na unutarnji javni dug stvoren sanacijom banaka iznose u godini 2001. 0,9 milijardi kuna.⁶

Rekli smo da je sanacijom banaka, osim unutarnjega, stvoren i vanjski dug Republike Hrvatske. Tako su, npr., samo Odlukom o sanaciji PBZ d.d. (NN, 106/1996. i 8/1997.) na DAB, osim potraživanja od komitenata po refinanciranim inozemnim kreditima u iznosu od 4,7 milijardi kuna, prenesene obveze prema inozemnim vjerovnicima koje se odnose isključivo na refinancirane devizne kredite Pariškoga i Londonskoga kluba u iznosu od 4,45 milijardi kuna ili tadašnjih 847 milijuna USD.

U razdoblju od 1. kolovoza 1996. do 30. rujna 2000. plaćene su ove obveze:

Tablica 8.

OBVEZE DAB PREMA INOZEMNIM VJEROVNICIMA

	U mil. kuna		
Dospjele obveze	Glavnica	Kamate	Ukupno
Pariški klub	505,0	346,6	851,6
Londonski klub	628,4	1057,3	1685,7
Ukupno	1133,4	1403,9	2537,3
Nedospjele obveze	Glavnica	–	–
Pariški klub	1088,5		
Londonski klub	4429,2		
Ukupno	5517,7	–	–

Izvor: DAB (studen 2000.: Prilog br. 2)

⁶ Vidi: Državni proračun Republike Hrvatske za godinu 2001., NN, br. 130/2000, str. 5075-5076.

Iz iznosa plaćene glavnice i kamata u tablici 8., kao i kamatnih stopa u tablici 7. vidi se da kamate čine značajan iznos koji će i te kako uvećati troškove unutarnjega i vanjskog duga (glavnicu), pa će ukupni troškovi sanacije banaka veoma vjerojatno iznositi oko 13 milijardi USD.

Tablica 9.

KRONOLOGIJA STEČAJEVA I LIKVIDACIJA
BANAKA I ŠTEDIONICA

Banka/štedionica	Prijedlog HNB/datum stečaja
1. Vukovarska banka	veljača 1998.
2. Građanska štedionica	srpanj 1998.
3. Ilirija banka	srpanj 1998.
4. Komercijalna banka	ožujak 1999.
5. Glumina banka	ožujak 1999.
6. Županjska banka	ožujak 1999.
7. Gradska banka	ožujak 1999.
8. Neretvansko-gospodarska banka	ožujak 1999.
9. Invest štedionica banka	ožujak 1999.
10. Trgovačko turistička banka	lipanj 1999.
11. Promdei banka	rujan 1999.
12. Hrvatska gospodarska banka	ožujak 2000.
13. Agroobrtnička banka	ožujak 2000.
14. Razvojna banka Dalmacija	ožujak 2000.
15. Adria štedionica	ožujak 2000.
<i>Bez odobrenja za rad</i>	
1. Societe generale (podružnica)	ožujak 2000.
2. Krapinsko-zagorska banka	ožujak 2000.
3. Štedionica za razvoj i obnovu	ožujak 2000.
4. Gold štedionica	ranije predlagan stečaj
5. Mediteran štedionica	ranije predlagan stečaj
6. Investiciono-komercijalna štedionica	ožujak 2000.
7. Štedionica Dugi pogled	ožujak 2000.
8. Zagrebačka štedionica	ožujak 2000.
<i>Privremeni upravitelj</i>	
1. Istarska banka	ožujak 2000.
2. Cibalia banka	ožujak 2000.

Stečaj banaka i štedionica stvorio je državi, odnosno Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB), obvezu isplate osigurane štednje štedišama.

U tijeku godine 1998. započela je isplata štedišama Vukovarske banke i Građanske štedionice. U godini 1999. otvoren je stečaj nad sedam banaka i jednom štedionicom iz popisa u tablici 9., i to ovim redom: Ilirija banka, Komercijalna banka, Glumina banka, Županjska banka, Neretvanska gospodarska banka, Invest štedionica i Promdei banka.

U travnju 2000. otvoren je stečajni postupak nad Hrvatskom gospodarskom bankom, u lipnju nad Agroobrtničkom bankom i Trgovačko turističkom bankom.

Tablica 10.

OBVEZE DAB ZA ISPLATU OSIGURANE ŠTEDNJE
(Stanje na dan 30. 09. 2000.)

U milijunima kuna

Naziv banke	Ukupan iznos osigurane štednje (obveze Agencije za isplatu)	Ukupno isplaćeno 1993./30.09.2000.	Preostalo za isplatu
Vukovarska banka	25,0	22,1	2,9
Građanska štedionica	30,0	29,8	0,2
Županjska banka	602,2	223,6	378,6
Gradska banka	962,2	427,1	535,1
Glumina banka	1372,3	364,3	1008,0
Komercijalna banka	68,0	30,2	37,8
Ilirija banka	38,0	25,0	13,0
NGB	28,0	14,0	13,7
Invest štedionica	13,8	5,0	8,8
Promdei banka	8,4	-	8,4
HGB	225,2	-	225,2
Agroobrtnička banka	128,6	-	128,6
Trgovačko turistička banka	21,7	-	21,7
UKUPNO	3523,4	1141,4	2382,0

Izvor: DAB, studeni 2000., str. 8-9.

Podaci u tablici 10. pokazuju da su provedbom stečajnog postupka nad 11 banaka i 2 štedionice stvorene obveze DAB za isplatu osigurane štednje njihovim štedišama u iznosu od 3,5 milijardi kuna. Taj iznos, jednako kao i iznos propale štednje građana (iznad iznosa osiguranja), valjalo bi pribrojiti ukupnim troškovima sanacije bankarskog sustava. Do 30. rujna 2000. isplaćeno je štedišama 17 banaka i 2 štedionice ukupno 1,1 milijardu kuna, a isplata štedišama Promdei banke, koja je u stečaj otišla na svršetku godine 1999., i HGB, Agroobrtničke banke i Trgovačko turističke banke, nad kojima je stečajni postupak otvoren u godini 2000., još nije započela. Neisplaćene obveze po osiguranoj štednji iznosile su 30. rujna 2,4 milijarde kuna. Tome bi se moralo pribrojiti 93 milijuna kuna potencijalnih obveza, ako se likvidacija Investicijsko-komercijalne štedionice, Štedionice Dugi pogled, Štedionice za razvoj i obnovu i Zagrebačke štedionice završi pokretanjem stečajnih postupaka.

Sumirajući prethodno rečeno, procjena bi ukupnih troškova sanacije bankarskog sustava bila kako slijedi:

- Glavnica unutarnjeg javnog duga (stara devizna štednja i obveznice)	5,5 milijardi USD
- Kamate na unutarnji javni dug približno	5,5 milijardi USD
- Preuzeti vanjski dug banaka	0,9 milijardi USD
- Troškovi kamata na vanjski dug ovisit će o brzini otplata i amatnoj stopi, ali vjerojatno neće biti niži od	1 milijardu USD
- Troškovi isplate osigurane štednje	0,5 milijardi USD
UKUPNO	13,4 milijardi USD

Iznosu od 13,4 milijarde USD, koji zapravo čini obveze države na osnovi stvorenog unutarnjega javnoga duga i preuzetog vanjskoga duga banaka, moglo bi se pribrojiti i direktne i indirektne troškove (primjerice, prekomjerno naplaćene kamate poduzećima i građanima).

Što je postignuto tim iznimno skupim procesom sanacije banaka, u kojem su otpisani potencijalni gubici, u kojem je obavljen prijenos rizičnih plasmana na Agenciju, provedena početna dokapitalizacija i izrađena nova početna bilanca banke "očišćena" od tzv. loših plasmana? Sažeto, bankama je omogućeno da nastave rad, a banke i poduzeća dužnici, koja su već jednom prošla privatizacije, ponovno postaju državno vlasništvo, samo sada s multipliciranim problemima.

Kakva je vrijednost državnog portfelja (u kojem DAB sudjeluje sa 128 di-
oničkih paketa trgovačkih društava) govori podatak da je sa 30. svibnjem 2000.
ostvaren pripadajući kumulativni neto gubitak (gubitak-dobit) državnog portfelja
u iznosu od 1,9 milijardi kuna. Taj je neto gubitak državnog portfelja smanjen do

studenoga 2000. na 1,8 milijardi kuna, uglavnom pokretanjem stečajnih postupaka i prodajom (HFP, studeni 2000., str. 5-15).

No, time priči nije kraj. Zapravo, dolazimo do najzanimljivijeg dijela u kojem se sanirane banke, nakon svih troškova koje smo naveli, prodaju stranom kapitalu. Za provedbu privatizacije saniranih banaka Uprava DAB odredila je i savjetnike, i to:

- Za Privrednu banku Zagreb d.d., ABN AMRO Corporate Finance Ltd. London koji prema sklopljenom ugovoru od 31. ožujka 1999. ima pravo na savjetničku naknadu od fiksno 496.000 USD i 6% prodajne cijene - "success fee".
- Za Riječku banku d.d., Deloitte & Touche + HSBC Investment Banking, koji prema ugovoru od 12. travnja 1999. ima pravo na fiksni dio naknade u iznosu od 935.000 USD i varijabilni dio do 5% od vrijednosti transakcije do 20 milijuna USD.
- Za Splitsku banku d.d., Daiwa Europe Ltd. London, koji prema ugovoru od 9. travnja 1999. ima pravo na fiksnu naknadu u iznosu od 945.000 USD i 3% od vrijednosti transakcije (DAB, studeni 2000., str. 30).

Ugovor o prodaji 11.046.005 dionica Privredne banke nominalne vrijednosti 100 kuna, što čini 66,3% osnovnog kapitala PBZ, za 300 milijuna eura, zaključen je između Agencije i Banca Commerciale Italiana (Comit Holding) 17. prosinca 1999.

Prodaja 1.031.039 dionica Riječke banke nominalne vrijednosti 100 kuna, što čini 33,7% osnovnoga kapitala, za 41 milijun USD zaključena je ugovorom između Agencije i Bayerische Landesbank 3. svibnja 2000.

Ugovorom od 19. travnja 2000. Agencija je prodala 1.840.097 dionica Splitske banke nominalne vrijednosti 100 kuna, što čini 57,5% osnovnoga kapitala, Unicredito Italiano za 48,4 milijuna eura. Istodobno, Unicredito je upisao 434.483 nove redovite dionice Splitske banke za 10,4 milijuna eura.

Ukupno je Agencija prodajom Privredne banke (2.314,7 milijuna kuna), Riječke banke (329,2 milijuna kuna) i Splitske banke (368,7 milijuna kuna) uprihodila 3.012,6 milijuna kuna (DAB, studeni 2000., str. 32). Od toga iznosa kao trošak valja odbiti savjetničke naknade koje su iznosile oko 172 milijuna kuna.

Kakva je bila financijska korist od dosadašnje prodaje saniranih banaka i što možemo očekivati od najavljene prodaje Dubrovačke banke d.d. i Croatia banke d.d. (Uprava Agencije je u rujnu 2000. donijela Odluku o raspisivanju međunarodnog natječaja za odabir savjetnika za privatizaciju tih dviju banaka), pokušat ćemo sagledati na primjeru Privredne banke Zagreb d.d.

Država je za sanaciju Privredne banke stvorila sljedeću glavnicu unutarnjeg i vanjskoga javnog duga:

Na osnovi stare devizne štednje	oko	1 milijarde DEM ⁷
Velike obveznice III. i IV.		422,3 milijuna DEM
<u>Obveznice za sanaciju DAB II., III., IV.</u>		<u>423,5 milijuna DEM</u>
Glavnica unutarnjega duga		1.845,8 milijuna DEM
<u>Preuzeti dug prema Pariškom i Londonskom klubu</u>		<u>847 milijuna USD</u>
Glavnica vanjskoga duga		847 milijuna USD
Za plaćena sredstva država, odnosno DAB dobiva preračunano po tečaju za ožujak 1998.:		
1,6 milijardi kuna dionica banke	oko	469,4 milijuna DEM*
0,25 milijardi kuna nekretnina		70 milijuna DEM*
<u>4,85 milijardi kuna potraživanja</u>		<u>1.369,2 milijuna DEM*</u>
Ukupno		1.908,6 milijuna DEM*

Iznos potraživanja od 4,85 milijardi kuna, koje je od Privredne banke preuzeo DAB, odnose se većinom na nenaplativa potraživanja koja su dijelom otpisana, a dijelom pretvorena u udjele u poduzećima. Posebno je zanimljivo da je DAB za svoja potraživanja od INE d.d. Zagreb (javnog poduzeća) po deviznim refinanciranim kreditima u iznosu od 580 milijuna USD, kupio Ugovorom dionice, poslovne udjele i nekretnine u nominalnoj vrijednosti od 847 milijuna USD.

Ako uzmemo da su ta prenesena potraživanja na DAB od 4,8 milijardi kuna stvarno naplativa, a ne najvećim dijelom nenaplativa fikcija, onda je država za glavnica unutarnjega duga od 1,8 milijardi DEM i glavnica vanjskoga duga od 0,9 milijardi USD (uz njima pripadajući kamate) dobila 539,4 milijuna DEM dionica i nekretnina i 1,4 milijarde DEM potraživanja od hrvatskih poduzeća (osim INE, tu su još: Jadral, Obrovac; Kokosara, Bakar; "Belje"; TVIK, Knin; "Borovo"; Mol, Lički Osik; Gavrilović itd.), ali i od poduzeća s područja bivše Jugoslavije (Nafta, Lendava, JAT, Beograd i Pan Adria) za koje ne postoje pravni mehanizmi prisilne naplate (DAB, studeni 2000.).

⁷ Budući da ne raspoložemo podacima o strukturi stare devizne štednje po bankama, procijenili smo da je na Privrednu banku, zbog njezine snage, od ukupnog iznosa od 5 milijardi DEM otpadalo oko 1 milijarda DEM. Valja naglasiti da se unutarnji javni dug po osnovi stare štednje smanjio sa 5 milijardi DEM u 1991. godini na 2,9 milijardi DEM u lipnju 1995., kada je dospjevala prva dvadesetina na naplatu. Do tog smanjenja došlo je ponajprije zbog kupnji poduzeća starom deviznom štednjom. Privredna banka bila je "najaktivnija na zagrebačkoj burzi kada je riječ o kupovini starom deviznom štednjom, a od svojih štediša otkupljuje za 70 posto nominalne vrijednosti ako štediša novac želi odmah" (Banka, br. 9., rujan 1994., str. 29). Za pokriće dospjelih kamata u 1993. i 1994. godini država izdaje obveznice (1993, 1994.-1, 1994.-2) na iznos od 165 milijuna DEM (isplaćene do svršetka godine 1997.), a za isplatu prvog i drugog anuiteta obveznice (JDA i JDB) na ukupan iznos od 300,8 milijuna DEM (isplaćene do svršetka 1999.). Iznosi tih obveznica, odnosno troškovi njihove otplate (kamate) nisu prikazani u tablici 60, jer je njihova otplata završila prije 31.10.2000.

U privatizaciji Privredne banke predmet prodaje mogle su biti samo dionice vrijedne 1,66 milijardi kuna, pa je DAB za prodaju 1,1 milijardu kuna dionica (66,3 % osnovnog kapitala) dobio 2,3 milijarde kuna (300 milijuna eura). Moglo bi se reći: više nego uspješna prodaja, no kada se pregledaju dosadašnji i budući troškovi sanacije Privredne banke, jednostavno je teško povjerovati u ono što se dogodilo. Nije li bilo pametnije i kudikamo jeftinije banke pokloniti i novom vlasniku još dati 100 milijuna USD "da mu se nađe". Čista je demagogija da su sanacijom banaka sanirana i poduzeća. Otpis potraživanja proveden je samo prema poduzećima koja su propala i nestala u ratnom vihoru. Kod ostalih se potraživanja još uvijek vode (kod DAB) ili su pretvorena u vlasničke udjele. "Sanacije" poduzeća pretvaranjem potraživanja u vlasničke udjele provodile su i same banke (kupujući pretežno hotele), pa nam zato nije bio potreban proces direktne sanacije banaka, koji je morao indirektno sanirati poduzeća dužnike.

Na kraju, moramo naglasiti da banke nisu bile samo gotovo isključivi financijer privatizacije, već su i same preuzimale poduzeća; vlasništvo su stjecale po vjerovničkoj i kvazikomercijalnoj osnovi. Prva se sastojala u pretvaranju potraživanja u uloge u poduzećima, a druga u kupnji poduzeća na aukcijama, gotovo redovito za staru deviznu štednju.

Dok su banke bile u većinskom ili u potpunom vlasništvu države nije bio jasan smisao te operacije seljenja državnog vlasništva iz portfelja Hrvatskoga fonda za privatizaciju u vlasnički portfelj banaka. No, smisao postaje gotovo kristalno jasan u trenutku kada se pristupa privatizaciji banaka i njihovoj prodaji stranom kapitalu (ponekad ne sasvim jasnog podrijetla). Zato je danas besmisleno govoriti o mogućnostima prodaje ili rasprodaje hrvatske obale stranom kapitalu i o ostvarenju prihoda na toj osnovi. Prodaja je hrvatske obale uglavnom završena prodajom hrvatskih banaka stranom kapitalu (bilo na osnovi vlasničkog udjela banke, bilo na osnovi potraživanja koja su uvijek pretvorili u vlasnički udio u hotelima) uz svesrdnu asistenciju države, odnosno tada vladajuće stranke.

LITERATURA

1. Banka, (kolovoz 1994.), "Tko kupuje Hrvatsku", godina V, 1994., br. 8, str. 35-39.
2. *Družić, Gordan*: "Ekonomski položaj privrede," *Ekonomija/Economics*, br. 4, 1999., RIFIN, Zagreb, str. 687-723.
3. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka: Izvješće o dosadašnjem tijeku sanacije, svibanj 1998.
4. Državni proračun Republike Hrvatske za 2001. godinu, NN, br. 130/2000.
5. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka: Izvješće o radu Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka za 1999. godinu, Zagreb, studeni 2000.

6. Državni zavod za statistiku: Statistički ljetopis, Zagreb, 2000.
7. Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće za 1993. godinu, Narodna banka Hrvatske, Zagreb, 1994.
8. Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće za 1994. godinu, Narodna banka Hrvatske, Zagreb, 1995.
9. Hrvatska narodna banka: Annual Report 1998., 1999.
10. Hrvatska narodna banka: Bilteni tiskani u razdoblju 1996.-2/2001. godine
11. Hrvatski fond za privatizaciju: Izvješće o radu Hrvatskog fonda za privatizaciju, 1997.
12. Hrvatski fond za privatizaciju: Rezultati prve faze konsolidacije državnog portfelja, 2000.
13. Ministarstvo financija: Godišnje izvješće Ministarstva financija, 1994.-1997.
14. Ministarstvo financija: Godišnje izvješće za 1998. godinu, Zagreb, svibanj 1999.
15. Ministarstvo financija: Godišnje izvješće za 1999. godinu, Zagreb, svibanj 2000.
16. Ministarstvo financija: Mjesečni statistički prikazi Ministarstva financija, tiskani u razdoblju 1996-2/2001.
17. Odluka o obveznoj rezervi banaka i štedionica u stvarnoj valuti (NN, br. 88/1998.; 7/1999.)
18. Odluka o obveznoj rezervi (NN, br. 94/2000.)
19. *Perišin, Ivo*: "Financijski mehanizam i hrvatska zbilja", Barbat, Zagreb, 2000.
20. *Primorac, Žarko*: "Bankarski sustav Hrvatske - stanje, procesi, perspektive", u: "Gospodarska politika-što i kako u 1999. godini", Opatijsko savjetovanje Hrvatskog društva ekonomista, Inženjerski biro, 1998., str. 119-133.
21. *Sirotković, Jakov, Družić, Gordan*: "Utjecaj ekonomske politike na hrvatsko gospodarstvo," HAZU I HITTA-CONSULTING, Zagreb, 1999.
22. *Sirotković, Jakov*: "Makroekonomska struktura hrvatskog gospodarstva - razvojne mogućnosti i ograničenja, HAZU, Zagreb, 2000.
23. ZAP: "Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1998. godini," Zagreb, lipanj 1999.
24. ZAP: "Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1999. godini," Zagreb, lipanj 2000.

BANKING SYSTEM

Summary

As main causes of the banking system's crisis we can state the inheritance of former system, manner of transformation and privatization, and impact of economic policy which in conditions of monetary dependence (till the end of 1991), war and impossibility to raise adequate resources, used banking system as alternative source of financing the realization of goals of state.

Especially dangerous turned to be the role of banks in the process of transformation, not only for the banking system, but for economy and Croatian society in general. Banking system first as passive and than as active participant in the process of privatization, essentially contributed to multiplication of problems of Croatian economic system, what reflected in cumulated losses, illiquidity etc.

For financial recovery it was made internal public debt of the Republic of Croatia of 5,5 milliard of USD (the final amount of financial recovery costs when interests and taken over external debt are added will be much higher, probably about 13 milliard of USD), 3,2 milliard of which accounts to "old foreign exchange savings", or means which banks spent a long ago through their investments, and to which they regularly charged interests and capital, or transformed them into shares in firms later. To get an idea what means are in question, let us say that officially spent amount for financial recovery of banks so far (5,5 milliard USD settled up by the mean rate kuna/USD of 8,2765 in 2000) is more than 2,2 times higher than total amount of unsettled registered cash orders in December 2000 (20,3 milliard kuna), or more than 40 percent higher than the present value of equipment of all Croatian firms on December 31, 1999 (30,9 milliard kuna).

Was it more reasonable to reorganize firms - this fundamental economic subject of entire economy - and return to it excessively taken means and indirectly restore banks, than to start the reverse logic.